NICOLAE BILEȚCHI
Institutul de Filologie
(Chișinău)

CONSTANTIN LOGHIN

Istoricul literar Constantin Loghin (pseudonim: C. Frunză) s-a născut la 4 septembrie 1891 în comuna Budineț, jud. Storojineț, azi regiunea Cernăuți, şi a decedat la 23 februarie 1961 la Gura Humorului. Este fiul răzeşilor Rozalia şi Leon Loghin. Absolvent al liceului „Aron Pumnul" din Cernăuți (1912) şi licențiat al Facultății de Litere şi Filozofie a Universității din acelaşi oraş (1919). Profesor la Şcoala Reală Superioară din Cernăuți (1920-1940), la liceul „Matei Basarab" din Bucureşti (1940-1941), la Liceul Comercial şi la Colegiul Național „Diaconovici Loga" din Timişoara (1944-1949), la Şcoala Pedagogică din Gherla (până în 1957). Membru al Societății pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina prin intermediul căreia a propagat mişcarea literelor din acest ținut aflat secole la rând sub ocupație străină. Preşedinte al Societății Scriitorilor Bucovineni (din 1938).

Autor al unei importante istorii literare, a unor impunătoare antologii de texte artistice, de profiluri bine conturate de scriitori, Constantin Loghin a fost, înainte de toate, un profesor veritabil de liceu, unul de tipul lui Eugen Lovinescu care, cum se ştie, a făcut studii ştiințifice de reală valoare nedespărțindu-se niciodată de catedra liceală. L-a interesat în primul rând fenomenul literar bucovinean influențat covârşitor de culturile germană şi slavă răsăriteană, dar rămas totuşi, în intuiția lui, unul de esență românească. Avea în acest sens perfectă dreptate cercetătoarea bucovineană Alexandrina Cernov, bazându-se pe această intuiție a lui C. Loghin, afirmă după mai bine de trei sferturi de veac că „cele două culturi – germană şi slavă răsăriteană – atât de diferite, prin esența lor, au tins mereu să-şi pună amprenta pe ființa scrisului românesc din această provincie, dar nu au reuşit decât parțial, făcând-o puțin mai retardată, nu însă şi înstrăinată de literatura din țară" (Alexandrina Cernov. *Pentru o istorie a culturii şi literaturii române din Bucovina*// Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*. *1775-1918*. (*În legătură cu evoluția culturală şi politică*), Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 1996, p. 6).

În această atmosferă eterogenă aprecierea justă a faptului cultural capătă o importanță deosebită. Profesorul de liceu Constantin Loghin, care preda literatura română din Bucovina, a înțeles că trebuie să mizeze pe faptul românesc din acest ținut, să-l desprindă de cel slav ori german şi să-i determine valoarea intrinsecă. L-a interesat înainte de toate faptul de ordin didactic, atât din cauza că era de profesie profesor, cât şi din motivul că, în concepția lui, „progresul literaturii stă în directă dependență de bunăstarea şcolilor" (C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*… p. 30). Savantul Constantin Loghin, care şi-a propus să materializeze pledoaria lecțiilor sale şi într-un volum de istorie a literaturii române din Bucovina, înțeleasă că o entitate de sinestătătoare, nu a putut începe acest studiu altfel decât intuind valoarea intrinsecă a faptelor didactice româneşti şi urmărind prin ele miracolul încropirii procesului literar în devenire.

Constatarea în cauză pare să vină în contradicție cu afirmația făcută cu un deceniu şi jumătate mai târziu de către George Călinescu, care vedea în Bucovina nu atât o literatură,

BDD-A25921 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:49:58 UTC)

cât un frământ cultural: „În Bucovina, zicea el, mişcarea culturală a fost totdeauna vie” (George Călinescu, *Istoria literaturii române*. *De la origini până la prezent*. Ediția a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura „Minerva”, 1988, p. 640). Dar nu e nici o contradicție, căci ambii autori, animați de aceleaşi scopuri, au folosit în cercetare doar modalități de analiză diverse. G. Călinescu, având la îndemână o literatură de acum constituită, s-a ocupat de ea prin prisma sincronică, folosind, cum spune într-o scrisoare către Al. Rosetti, „o privelişte de sus” şi oprindu-se numai la figurile proeminente, unicele în stare să contureze personalitatea literaturii române. Autorul *Istoriei literaturii române din Bucovina*… Constantin Loghin, având în față o literatură încă în devenire, s-a văzut obligat să adopte principiul diacronic de cercetare, să studieze microscopic lăstarii poetici ai frământului cultural şi să încropească din ei un proces artistic. Astfel, G. Călinescu şi-a ales figurile proeminente din contextul întregii colectivități scriitoriceşti a României, pe când C. Loghin şi-a extras elementul artistic doar din întreg frământul cultural al Bucovinei. Eminescu nu s-a putut înălța altfel decât pe soclul alcătuit din scriitorii de până la el; scriitorul bucovinean Mircea Streinul, pe care G. Călinescu îl numeşte în a sa *Istorie*… „sufletul poeziei bucovinene tinere” şi „… întemeietorul grupării «Iconar» (p. 906), nu a putut apărea din altceva decât dintr-o veritabilă mişcare culturală antecedentă, care mişcare îl ține încă într-un con de umbră („…hibriditatea şi lipsa de gust înăbuşe totul” (p. 907), va spune în continuare acelaşi G. Călinescu).

În concepția lui Constantin Loghin, literatura română din Bucovina a prins glas în frământul cultural datorită faptului că „a fost scrisă de scriitori bucovineni şi este ecoul durerilor şi năzuințelor noastre, că a fost, cel puțin în timpurile mai îndepărtate, singura hrană sufletească a câtorva generații româneşti din Bucovina, că a fost singurul far luminos, către care căuta scăpare corabia rătăcitoare a românismului din Bucovina”. „…Chiar numai acest fapt, zice el în continuare, ne dă tot dreptul ca să numim literatură bucovineană tot ce s-a scris în această țară de la anexare (1775) până la Unirea cu patria-mumă (Loghin, Constantin *Istoria literaturii române din Bucovina*… p. 15). Într-un cuvînt, la capătul exercițiului de instruire el a înțeles că ceea ce urmăreşte în lecțiile sale prin intuiție – încropirea procesului literar – s-a adeverit. Concluzia pedagogului Constantin Loghin a fost atât de importantă, încât n-a putut să nu fie luată ca punct de pornire şi de savantul Constantin Loghin. *Istoria literaturii române din Bucovina*… începe chiar cu fraza care exprimă gândul la care el, eliptic, a ajuns în cadrul prelegerilor sale pedagogice îndelungate: „O literatură a Bucovinei a existat”.

Această operă capitală a fost precedată de o serie de lucrări care au avut menirea de a oferi date literare importante, de a prezenta schițe mai mult sau mai puțin complete ale unor stări artistice impunătoare, de a puncta evoluția unui gen sau altul: profilul artistic *Ion Grămadă* (1924) antologia *Scriitori bucovineni* (1924) volumul de sinteză *Istoria literaturii române* (*De la început până în zilele noastre*) (1926) şi alt. Dimensiunile faptelor literare sunt proiectate, cum vedem, atât pe un fundal regional, cât şi pe unul general românesc, având menirea de a diviza organic procesul literar, aşa cum a evoluat el. „…O dată cu unirea de la 1918, constată C. Loghin s-a încheiat epoca literaturii bucovinene provinciale, menită să treacă în domeniul istorie, rămânând ca literatura ce se scrie de la 1918 în această provincie a României Mari, să fie integrată în istoria literaturii româneşti…” (C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*… p. 15-16).

Aşadar, autorul porneşte de la ideea sugerată de starea de facto din provincie că în literatura română din Bucovina nu există un proces artistic unitar, ci două: procesul, cum zice autorul, provincial, sau, cum zicem noi azi, regional, şi procesul general românesc considerat ca fiind împlinit. Divizarea impune, evident, modalități specifice de analiză, căci

BDD-A25921 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:49:58 UTC)

una e când ai de a face cu un proces în devenire şi cu totul alta – când acesta e considerat în linii mari constituit.

Perioada cea mai grea, dar şi cea mai valoroasă în statornicirea literaturii bucovinene, e, desigur, aceea de încropire a procesului artistic regional. Aici autorul adună scrupulos şi pune la contribuţie tot ce poate conduce la constituirea procesului literar: folclorul, cronografia, calendarele, ziarele, revistele, societăţile de creaţie, rolul literaturii din Ţară, influenţele străine, factorii politici şi economici, probitatea consumatorului de valori literare, interacţiunea altor arte etc.

Folclorul, în accepţia lui C. Loghin, avea darul de a pregăti concepţia artistică a viitorilor scriitori, de a-i iniţia în problemele de măiestrie literară. Despre opera lui S. Fl. Marian autorul afirmă în bună cunoştinţă de cauză că „… îi lipsea doar poezia" pentru ca autorul ei „…să poată fi considerat Homerul nostru" (p. 183).

Amintirea cronicilor aducea ideea de istorism, de necesitate a îmbinării rodnice a tradiţiilor şi inovaţiei în actul artistic, ceea ce pentru o literatură în devenire, cum era cea din Bucovina dintre anii 1775-1918, era de o importanţă primordială.

Reprezentaţiile teatrale, care aveau loc când spontan, când în mod organizat, aveau o influenţă atât de mare asupra tineretului, încât îl determina să se apuce de scris. „Acuma, îşi aminteşte studentul de atunci T. V. Ştefanelli să fi văzut biblioteca studenţilor cât era de căutată şi cum piesele publicate de V. Alecsandri, C. Negruzzi, M. Millo şi de alţi autori erau citite şi răscitite de studenţi. Intrase o boală între noi a repeta cântece şi fraze din teatru, a «face» poezii şi a scrie chiar piese de teatru pe care le arătam pe întrecute unul altuia".

Desigur, cele mai efective mijloace de orientare a frământului cultural spre încropirea unei literaturi în devenire au avut-o contactele directe dintre scriitorii din Ţară şi cei din Bucovina, societăţile culturale şi publicaţiile periodice. Nu toate datele despre această integrare au putut fi incluse de autor în istoria în cauză, dar aceasta nu vorbeşte despre caracterul infim al unora dintre ele. Dimpotrivă, autorul revine mai târziu la ele, editându-le în mod integral în volume aparte, cum ar fi *Anul 1848 în cultura şi literatura Bucovinei* (1926), *Antologia scrisului bucovinean* în două volume (1938), *Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina*. *1862-1932*, *schiţă istorică* (1932) ş. a.

Rolul unor periodice bucovinene (ziarul *Bucovina*, spre exemplu) a fost uneori atât de mare, încât critica le-a asemuit cu unele publicaţii programatice de talia *Daciei literare* care au orientat, la timpul lor, întreaga literatură română. Faptul a fost confirmat chiar de marele N. Iorga. „«Bucovina», zice el, ajunge a fi şi o revistă literară cum nu mai era alta, un fel de urmare – fără conducere şi necontenită colaborare din partea lui Kogălniceanu – a «Daciei literare» de odinioară" (N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*, vol. III, p. 20). Dacă, potrivit lui G. Călinescu, *Dacia literară* a avut un merit deosebit tinzând să realizeze dorinţa „ca românii să aibă o limbă şi o literatură comună pentru toţi" – şi a realizat-o – cu atât mai mare a fost meritul *Bucovinei* care a realizat acelaşi scop, având pe atunci în faţă un material încă inform şi fluid ce se impunea a fi organizat pe principii artistice. Un scop similar l-a realizat în continuare şi revista bucovineană *Junimea literară*, erijându-se pe parcurs într-o o altă revistă românească de mare prestigiu – *Sămănătorul*.

Procesul constituirii organizaţiei scriitorilor bucovineni evolua pe calea evidenţierii tinerelor talente din ceea ce G. Călinescu numea frământ cultural şi pe calea asimilării scriitorilor din Ţară care şi-au făcut studiile la Cernăuţi şi au rămas în acest oraş sau au venit din dorinţa de a-şi da concursul la prosperarea culturii bucovinene, cum au făcut-o, bunăoară, A. Pumnul ori D. Petrino. Către anul 1918 când, după opinia lui C. Loghin, „s-a încheiat epoca literaturii bucovinene provinciale", procesul acesta de asimilare era deosebit

BDD-A25921 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:49:58 UTC)

de intens şi vorbea parcă de la sine despre tendinţa organică a literaturii bucovinene de a conviețui reciproc cu cea din Ţară. Faptul ca atare impunea necesitatea clarificării problemei: ce înțelegem prin noțiunea de scriitor bucovinean. „Pentru a curma discuții contradictorii, atrăgea atenția C. Loghin, trebuie să lămurim, de la început, pe cine îl considerăm «scriitor român bucovinean»". „Este, se întreba el, scriitor orice literat care s-a născut în această țară, fiind indiferent unde a trăit şi ce a scris? Sau este scriitor bucovinean orice literat, fără privire la locul de proveniență, care numai a trăit şi a scris în Bucovina!"

În ce priveşte ipoteza întâia cred că locul naşterii singur este insuficient pentru stabilirea indigenatului literar… condițiunile esențiale pentru această încetățenire fiind locul petrecerii scriitorului în cea mai mare parte a vieții, dar, mai ales, în timpul creației literare, opinia contemporanilor în această materie şi subiectul scrierilor.

Astfel D. Petrino, A. Pumnul, cu toate că s-au născut aiurea, rămân scriitori bucovineni, iar Scavinschi, S. Bodnărescu, D. Onciul, cu toate că sunt născuți în Bucovina, unde şi-au petrecut copilăria şi timpul anilor şcolari, tocmai în baza principiului mai sus stabilit nu-i vom considera scriitori bucovineni. Şi iarăşi, în baza aceluiaşi principiu, va fi scriitor bucovinean E. Grigorovitza, care s-a născut şi a copilărit în Bucovina, a trecut de tânăr în vechiul Regat, unde a rămas până la moarte, dar în scrierile sale a descris împrejurări bucovinene, a adus tipuri caracteristice din Bucovina, a istorisit întâmplări de aici şi a plâns cu atâta duioşie după trecutul românesc al acestei ţări" (C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*…, p. 17-18).

Bazată pe un material faptic inedit, strict proporționată şi patent articulată, *Istoria literaturii române din Bucovina*. *1775-1918* (*În legătură cu evoluția culturală şi politică*) de C. Loghin s-a distins ca o carte de prestigiu printre celelalte lucrări de acest tip. Analizând-o în contextul *Literaturii române moderne*, vol. I – 1920, vol. II – 1921 de Ovid Densuseanu, *Istoria literaturii române*. *Epoca veche* (1921) de Sextil Puşcariu, *Introducere în studiul literaturii vechi* (1922) de Al. Procopovici şi *Istoria literaturii române moderne* (1923) de G. Bogdan Duică, cercetătorul Dumitru Apetri constată că ea e net superioară „ca sursă informativă, dar în primul rând ca nivel de interpretare a fenomenelor şi evoluției literare" (Dumitru Apetri, *Eseuri şi profiluri literare*, Chişinău, 2007, p. 22).

Ar fi nedrept să reducem activitatea lui Constantin Loghin doar la această carte de mare amploare, de profundă importanță şi de largă influență. De rând cu ea, el a mai scris o serie de studii foarte necesare pentru cultura Bucovinei care lupta pentru emancipare, pentru trezirea şi consolidarea conştiinței naționale: *O sută de ani de la naşterea lui Alecu Hurmuzachi* (1924), *Antologia literaturii române pentru bacalaureat*, vol. I-IV (1938), *Gramatica limbii române*, vol. I-II (1941), a coordonat o serie de lucrări ce țin de tema Eminescu şi Bucovina. Dar nu le-am analizat aparte, fiindcă ele, ca nişte afluenți mai mici, dar foarte importanți, s-au integrat aproape plenar în aceea albie largă a culturii bucovinene care se numeşte *Istoria literaturii române din Bucovina*. *1775-1918* şi care are subtitlul *În legătură cu evoluția culturală şi politică*, deosebit de relevant în cadrul celor afirmate. Anume în acest context organic şi-au putut da mâna, ca actanți ai procesului literar, dar şi cultural, scriitorii de seamă ai timpului Iraclie Porumbescu, Vasile Bumbac, Nicu Dracinschi, George Voevidca, Adrian Forgaci, lingviştii Aron Pumnul şi Sextil Puşcariu, oamenii politici ce țin de familiile Hurmuzachi, Flondor, ca să ne limităm doar la câteva exemple.

Prețuită înalt la data apariției, cartea de căpătâi a lui C. Loghin, se bucură şi în prezent de aprecieri dintre cele mai favorabile şi de perspectivă, cum ar fi cea a cercetătorului G. Bostan, care consideră că ea „poate servi drept premisă pentru elaborarea unor capitole

BDD-A25921 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:49:58 UTC)

6

ale literaturii româneşti din actuala regiune Cernăuţi (Grigore Bostan, *Surse pentru o istorie a culturii noastre*// Plai românesc, 1992, 5 noiembrie).

Profesor de înaltă ţinută pedagogică şi cercetător de reală valoare ştiinţifică, Constantin Loghin a dat la lumină lucrări care au dăinuit peste vremi şi continuă şi azi, după scurgerea a mai bine de trei sferturi de veac, să rămână surse de referinţă mult solicitate şi înalt apreciate de către cititorii cointeresaţi de destinele literaturii şi culturii române din Bucovina.

Op.: *Istoria literaturii române din Bucovina*. *1775-1918* (*În legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926; *Scriitori bucovineni*. Antologie, Cernăuţi, 1924; *Anul 1848 în cultura şi literatura Bucovinei*, Cernăuţi, 1926; Antologia scrisului bucovinean (până la unire). vol. I Poezia şi vol. II Proza, Cernăuţi, 1938; *Societatea* pentru cultura şi literatura română din Bucovina 1862-1932, Cernăuţi, 1932.

Lit.: Petru Rezuş, *Profesorul Constantin Loghin*// Pagini bucovinene II, 4, 1983, octombrie; Alexandrina Cernov, *Pentru o istorie a culturii şi literaturii române din Bucovina*// Constantin Loghin. *Istoria literaturii române din Bucovina*. *1775-1918* (*În legătură cu evoluţia culturală şi politică*), Cernăuţi, Editura Alexandru cel Bun, 1996, p. 5-9; Grigore Bostan, *Surse pentru o istorie a culturii noastre*// Plai românesc, 1992, 5 noiembrie; Mircea Lutic, *Un mare bucovinean – Constantin Loghin*// Literatura şi arta, 1992, 10 decembrie; Dumitru Apetri, *Constantin Loghin*, *promotor al valorilor culturale*// D. Apetri, *Eseuri şi profiluri literare*, Chişinău, Editura „Elan Poligraf”, 2007, p. 20-24.

BDD-A25921 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:49:58 UTC)